THE PRETAKALPA
OF THE
GARUḌAPURĀṆA

(Adhyāya 5)

Critically Edited

by

GIORGIO BONAZZOLI

ALL-INDIA KASHIRAJ TRUST
RAMNAGAR, VARANASI (INDIA)
1984

while going towards the abode of Yama. Such themes are also available in the Sāroddhāra of 10 *adhyāya*-s reproduced in Garuḍapurāṇa II. 1-10 of Veṅkaṭeśvara Edition and II. 1-11 of Vaṅgavāsi Edition, as well as in the Sāroddhāra of Naunidhirāma. The chosen *adhyāya*, moreover, proved to be very rich also from a 'critical' point of view, as it contains several scribal mistakes, additions and omissions, several simultaneous versions and shows a clear reciprocal influence among them. This *adhyāya* therefore seems to be sufficient for the establishment of the methodology of the new critical edition, even if the MSS used to prepare it are not numerous.

Key to Reading the Critical Edition

The here presented critical edition is basically a *'collectio-lectionum'*, i. e., a gathering of texts, long and short, old and new, correct and incorrect arranged in such a way as to show their reciprocal relation. It is absolutely necessary, therefore, that the reader be well acquainted with the MSS used in it and their nature. For this reason a detailed account of all the used MSS and editions will be given below.

The reader has to be able to easily follow any one of the variations or versions, whether it is represented by a group of MSS or by only one. For this reason each MS or edition is represented by a simple conventional symbol—**A**, **B**, **C**, **D**,—differently from the common practice of giving symbols indicating the origin of the MS or its script. The following are the conventional symbols used in this edition :

A_1 = Garuḍapurāṇa, Pretakalpa, *adh* 15, Veṅkaṭeśvara Steam Press, Bombay, 1906.

A_2 = Garuḍapurāṇa, Pretakalpa, *adh* 16, Vaṅgavāsi Edition, Calcutta, 1907 (in Bengali script).

A_3 = MS No. 10/179, Sarasvati Bhandar, Rāmnagar, Vārāṇasī.

A_4 = MS No. 128/1881-95, B.O.R.I., Pune.

B_1 = Garuḍapurāṇa, Pretakalpa, *adh* 5, Ed. by Jīvānanda Vidyāsagar, Calcutta, 1890.

B$_2$ = MS No. 11/179, Sarasvati Bhandar, Rāmnagar, Vārāṇasī.

B$_3$ = MS 524/4862, Ganganatha Jha Kendriya Sanskrita Vidyapeetha, Allahabad, (in Maithili script)

B$_4$ = MS No. 5/5361, National Archives, Kathmandu, Nepal.

C = MS TR 777, Adyar Library, Madras.

D$_1$ = MS No. 826/5010, Ganganatha Jha etc., Allahabad.

D$_2$ = Garuḍapurāṇa (Pretakalpa), Munshi Kanheya Lal, Mathurā, 1884.

T = Testimonia. The following texts have been used :

N = Sāroddhāra of Naunidhirāma, Nirṇaya Sagar Press, Bombay, 1949.

S$_1$ = Garuḍapurāṇa, Pretakalpa, *adh* 4, Veṅkaṭeśvara Steam Press.

S$_2$ = Garuḍapurāṇa, Pretakalpa, *adh* 5, Vaṅgavāsi Edition.

S$_3$ = MS No. 143, B.O.R.I. Pune.

⊙ = omit(s).

⇄ = read on the other side.

(→) = 'for'; it is given only in cases of necessity to show the letters or syllables that have been substituted.

* = possibly the oldest version or the origin of all or part of the available MSS evidence.

—The small numbers put on the syllables indicate the foot-notes and refer only to the syllable on which they are put, unless indicated differently.

—The versions are countersigned with their own symbols only when it is necessary. The version without any symbol is common to all the MSS except those that have their symbols in a paralell variant.

The reader of the critical adition has first to select one version, for instance B_3, and then he has to follow its symbol along all the words of the *śloka*. In order to do that he has first to check whether in the half *śloka* (a,b) that he is going to read his version is represented or not; he will find it by reading the capital letters written below each *śloka* number or half *śloka* letter. Then he will begin its reading starting from the first word of the *śloka* that has either the symbol of the version selected (for instance B_3), or no symbol and likewise for the second, the third and all the following words. The variation B_3 of the *śloka* 55, for instance, will be the following :

दग्धस्थानान्तरं कार्यं पुत्रैः स्नानं सचेलकम् ।
तिलोदकं ततो दत्त्वा नामगोत्रोपतिष्ठतु ॥

To understand the relation B_3 has with all the other versions, the reader will have to consult not only all the other variants including the version **C**, but also the Testimonia (**T**) given in the footnotes and the critical notes.

To facilitate the reading of the text and for easy reference or quick consultation the bold characters have been used for the 'main' version of each *śloka*. The *śloka* in bold characters, however, does not represent a single uniform version or the oldest or most correct one. It is rather a mixed version of no historical value; its words are those that have been accepted by the majority of the MSS and editions. Its value is not in being a specific version different from the others, but it lies in the fact that each word is the most commonly accepted one and represents the general understanding of the tradition for that particular passage.

Description of the texts used and their relation

A_1—Veṅkaṭeśvara Steam Press, Bombay, 1906. The here presented *adhyāya* is number 15 in this edition, and it is longer than the other versions in several places. Veṅkaṭeśvara Edition, along with Jīvānanda Edition (our B_1), represents the best version of the Pretakalpa, but it has the tendency to correct, so its value may be based on recent corrections. Its

readings agree mainly with Vaṅgavāsi Edition (our A_2) and MS 11/179 (our A_3) of Rāmnagar (Vārāṇasī), while its additions are often common with Jīvānanda's (B_1). At times, when the text of A_1 differs from the other versions, the footnotes give variants which agree with B_1 and other MSS, but no source of such variants is given. It is normally correct, but it has the tendency to enlarge. Its version is sometimes supported by more MSS evidence than Jīvānanda's (B_1). Very often, in this *adhyāya*, A_1 and B_1 have additions of their own. As these additions are not available in A_2 and A_3 which follow very closely A_1, it is probable that A_1 has been influenced by B_1 (Jīvānanda Edition).

A_2—Vaṅgavāsi Edition, Calcutta, 1907. It represents a Bengali version and it seems to have been influenced abundantly by B_1, which also represents a Bengali version, and especially by A_1 with which it agrees almost completely. The here presented *adhyāya* is number 16 in this edition and follows the general tendency of this version, i.e., it is very close to A_1. The additions available only in A_1 and B_1 (Veṅk. and Jīv.) are put in the footnotes; they usually agree more with B_1 than A_1. It has several missing passages and no additions of its own in this *adhyāya*. It forms a group with A_1 and A_3, but it is definitely closer to A_1 than to A_3. It has very often readings of its own.

A_3—It is a MS in Devanāgarī found at Rāmnagar. The Fort of Rāmnagar has two MSS of Pretakalpa, 10/179 and 11/179. The former agrees mostly with A_1 and A_2 and therefore it is catalogued as A_3, the latter agrees mostly with B_1 and so is signalled B_2. This shows that in the same place two different versions were used. At times A_3 differs from A_1 and is closer to B_1. The influence of B_1 and B_3 (Maithili MS) is sometimes felt, while there is apparently no reciprocal influence between the two MSS of Rāmnagar, A_3 and B_2. A_3 has only a couple of variants of its own, but usually it forms a compact group with A_1 and A_2.

A_4—It is a MS belonging to the B. O.R.I. of Pune. It certainly belongs to group **A** with which it agrees mostly, but it has many independent readings and often agrees also with other MSS especially **B_{2-4}** (Rāmnagar, Maithili, Nepal) with which at times it forms a special group. A strong relation is visible also with **B_1** (Jīv.) and sometimes with **C** (Adyar; South Indian version ?). An agreement between **A_4** and **B_4** (Nepal) is also frequent. In group **A**, **A_4** is the MS having the most numerous relations with other groups.

B_1—*Adhyaya* 5 of Jīvānanda Vidyāsagara, Calcutta, 1890. This is surely the main edition of the Pretakalpa not only as printed edition, which has influenced **A** $_{1-2}$ (Veṅk. and Vaṅg.), but also as MS. Among all the versions in 35 *adhyāya*-s, Jīvānanda seems to be the versions which has more MSS at its support. Yet it has several readings of its own and it agrees at times with a few MSS against the majority. The additions peculiar to **A_1** and **B_1** seem to have been originally only in **B_1** from which they were later borrowed by **A_1**, as said before. **B_1** like **A_1** has the tendency to correct. The difference between the readings in **A_1** and **B_1** seems at times due to different ways of correcting a previously corrupted text. The peculiar readings of **B_1** are more numerous when **B_1** shares the *ślokas* with several other MSS than in the additions proper to **A_1** and **B_1**. In this latter case also, however, the differences are many and they can hardly be attributed to recent mistakes; they are most probably to be ascribed to old different tradition.

B_2—It is MS 11/179 of Rāmnagar and it definitely belongs to group **B**. The relation with group **A** is rare, except with **A_4** (Pune), and it has almost no peculiar readings in common with the other MS of Rāmnagar (**A_3**). It agrees very often with **B_3** (the Maithili MS) and sometimes with **B_4** (Nepal) and **A_4** (Pune). It rarely has variants of its own but it has several scribal mistakes.

B_3—It is a MS in Maithili and it is the most corrupted among the MSS and editions consulted for this *adhyāya*. It is

carelessly written and it was copied from a MS with already missing or illegible syllables. It agrees especially with $\mathbf{B}_2$ and sometimes with $\mathbf{A}_4$, namely with MSS of Rāmnagar and Pune. Peculiar readings of $\mathbf{B}_{2\text{-}4}$ (Rāmnagar, Maithili, Nepal), $\mathbf{B}_{1\text{-}3}$ (Jīvānanda, Rāmnagar, Maithili) are also not rare. It hardly has variants of its own and so it cannot be considered representative of a Maithili version. Its relations with MSS at present preserved at Rāmnagar, Nepal and Pune, namely $\mathbf{A}_3$, $\mathbf{B}_4$ and $\mathbf{A}_4$, may hint at some connection between the original (unknown) places of these MSS.

$\mathbf{B}_4$—This MS comes from Kathmandu, Nepal. It belongs, no doubt, to group **B**. It has several scribal mistakes and no long additions or omissions of its own; yet it has several peculiar readings of its own and many other in common with $\mathbf{B}_{2\text{-}3}$, $\mathbf{A}_4$, i. e., with MSS found in Rāmnagar, Maithili area and Pune. It can hardly be considered representative of an ancient Nepali group.

C—It is a transcription in Devanāgarī of a Pretakalpa from another script, still unknown to me, most probably a South Indian script. It is deposited at Adyar and it is a summarized version of the Pretakalpa in 18 *adhyāya-s*. The first 15 *adhyāya-s* agree with the common version and so they can be considered as a parallel version to **A**, **B**, **D**. It is a rather different version of the Pretakalpa, although it follows very often the same wording as **A** and **B**. The MS is rather corrupted and being the only representative of its version emendations would have been needed. The corrections, however, have been purposely left aside in the specimen given here as other MSS of the Pretakalpa in 18 *adhyāya-s* have been traced and have first to be consulted before any emendation is made.

D—This symbol does not represent one version but gathers two definitely distinct versions both of which summarize the first *adhyāya-s* of the common version of the Pretakalpa. $\mathbf{D}_1$ represents MS 826/5010 of Allahabad, which con-

tains a version of the Pretakalpa in 30 *adhyāya-s*. **D2** represents an edition of the Pretakalpa in 34 *adhyāyas-s* printed at Mathurā in 1884, i. e., before Jīvānanda Edition. The first two *adhyāya-s* of both **D1** and **D2** summarize the first 6 *adhyāya-s* of Jīvānanda (**B1**); this is the reason why the text of the version **D** is available only in a few *śloka*-s and why the two rather different texts have been put together. The two texts have many mistakes, especially **D2**, and at times they are incomprehensible. The two texts are surely different from **A, B, C** but they never have common readings of their own so they do not form a version by themselves. **D1** is closer to Jīvānanda Edition (**B1**) than **D2**.

T--There are 4 Testimonia used in this *adhyāya* :

N is the symbol of Naunidhirāma's Sāroddhāra, a recent work (XVIII A. D. ?) of Rajasthan, which is now prevalent as authoritative text almost all over India. The text is correct and agrees especially with Jīvānanda (**B1**). No MSS of this text have been consulted. Besides the given *śloka*-s Naunidhirāma's Sāroddhāra contains many more *śloka*-s which have the same meaning as, or they are close to, Pretakalpa but they have different words.

S1 is the symbol of Veṅkaṭeśvara Steam Press Edition, *adh*. 4.

S2 is the symbol of Vaṅgavāsi Edition, *adh*. 5.

The two texts show practically no differences. These *adhyāya*-s belong to a group *adhyāya*-s (10 in Veṅk., and 11 in Vaṅg.) affixed to the version in 35 *adhyāya*-s, but which in fact constitute a Sāroddhāra.

S3 is the symbol of MS 143 of B.O.R.I. of Pune. It has a good number of mistakes but it is practically not different from **S1-2**. In other *adhyāya*-s MS 143 is rather different from the correspondent *śloka*-s of Veṅkaṭeśvara and Vaṅgavāsi Editions and it appears to be closer to Vaṅgavāsi than to Veṅkaṭeśvara. The few *śloka*-s used as Testimonia in this *adhyāya* are not sufficient to make this trend clear.

The 9 main MSS used in this sample of new critical edition can be grouped in the following way :

A_{1-3} may represent a Northern version
B_{1-2} may represent a Bengali version

A_4 B_{3-4} constitute a mixed group having MSS from different places, at present such places are : Pune, Maithili area and Nepal.

C is most probably representing a South Indian version.

These groups are not rigid, they are mingling continuously, as they were in a fluid condition. The groups in fact represent only a general tendency of the MSS.

Varanasi
October, 1984

प्रेतकल्पे पञ्चमोऽध्यायः

A B गरुड उवाच ॥

1. a. भगवन् ब्रूहि मे सर्वं यमलोकस्य निर्णयम्[१] ।

A-C

b. जन्तोः[२] प्रयाणमारभ्य[३] माहात्म्यं वर्त्म* विस्तरम् ॥ १ ॥

C वर्ण्यं

$B_{1.4}$ प्रमाणं विस्तरं तस्य माहात्म्यं च सुविस्तरम् ॥ १ ॥

B_4 लोकविश्रुतम् ॥ १ ॥

A B श्रीभगवानुवाच[४] ।

A_4.B_4 श्रीकृष्ण उवाच ॥

2. a. शृणु तार्क्ष्य प्रवक्ष्यामि यममार्गस्य* निर्णयम्* ।

A-C

B_1 यमलोकस्य C विस्तरम् ।

B_4 अथ वक्ष्यासि (मि ?) संक्षेपात् यममार्गस्य निःकृतिम् ।

b. प्रयाणकानि[५] सर्वाणि भुवनानि च षोडश[७] ॥ २ ॥

C→ A_4कर्माणि $A_{1.3}$ नगराणि च[६]

A_2 तथा श्राद्धानि

3. T a· षडशीति सहस्राणि योजनानां[८] प्रमाणतः ।

A_{1-3} BC

b. यमलोकस्य चाध्वानमन्तरं[९] मानुषस्य च ॥ ३ ॥

$A_{1.2}$ चोर्द्ध्वं वै अन्तरा

A_3.B_1 चाध्वा वै B_1अन्तरो

---

१. B_2 °यः; २. C °न्तो; ३. A_2 °मा°; ४. A_3 ⊙; ५. B_{1-2} °मा° (→या); B_3 °णि°; B_4 °णं° (→°ण°;) ६. A_3 ⊙; ७. A_2 °शः; ८. A_3 °ना; ९ B_2 वा°

C गरुडः ॥

1.
C
←

C
श्रीकृष्णः ॥

2. a.
C ←

b. प्रयाणे सुखदुःखानि भुवनानि च षोडश ॥

3.
C
←

T 3. N षडशीति सहस्राणि योजनानां प्रमाणतः ।
यममार्गस्य विस्तरो विना वैतरणीं खग ॥ 1.56 ॥

4. T a. सुकृतं[1] दुष्कृतं वापि भुक्त्वा[2] लोके यथार्जितम्[3] ।
AB

b. कर्मयोगाद्यदा* कश्चिद्व्याधि[4]रुत्पद्यते खग[5] ॥ ४ ॥
B1 योगात्तदा
B4 योगाद्यथा

5. a. निमित्तमात्रः (A1 C°त्र) सर्वेषां कृतकर्म[6]नुसारतः ।
A-C A2 निमित्तं नैव

b. यस्य यो[7] विहितो मृत्युः[8] स तं[9] ध्रुव[10]मवाप्नुयात् ॥ ५ ॥
C तन्मृत्युं तमवाप्नुयात् ॥ ५ ॥

6. a. कर्मयोगाद्यदा* देही मुञ्चत्यत्र निजं वपुः ।
AB B1 कर्मयोगात्तदा

b. तदा भूमिगतं[11] कुर्याद्गोमयेनोपलिप्य च ॥ ६ ॥

7. a. तिलान् दर्भान् विकीर्याथ मुखे स्वर्णं विनिःक्षिपेत्[12] ।
AB

b. तुलसीं[13] सन्निधौ कृत्वा शालग्राम[14]शिलां तथा ॥ ७ ॥

8. →

9. a. सेतु सामादिसूक्तै[15]श्च मरणं मुक्तिदायकम् ।
AB A1B1 एवं

b. शलाकास्वर्णविक्षेपः (A1 °पैः) प्रेतप्राणि[16]गृहेषु च ॥९॥
A1B1

10. एका वक्त्रे तु दातव्या घ्राणयुग्मे तथा पुनः ।
A1 B1 अक्ष्णोश्च कर्णयोश्चैव द्वे द्वे देये यथाक्रमम् ॥ १० ॥

---

१. A4B3 दुःकृ°(→दुष्कृ°); २. B2 °त्का; ३. B3 प°; ४. A4 °श्चित् व्या° (→°श्चिद्व्या°) ५. B2 °गः; ६. B2.3 तत्तत्क°(→कृतक°); ७. B1 यो यस्य(→यस्य यो); ८. A4C °त्यु; ९. B2.4 °स; B3 °सो; १०. B3 ⊙ध्रुव; ११. B2.3 °त; १२. A1.4 B2-4 °नि; १३. A2-3, B1-3 °सी; १४. A2 °म°; १५. A1-3 °स्तु; १६. B1 °ण°

4. a. सुकृतं दुष्कृतं कर्म भुक्त्वा तत्फलमार्जितम् ।
C

b. पापशेषात्तदा कश्चि(द्व्या[1])धिना रुध्यते खग ॥

5.
C
←

6. व्याधिग्रस्तो यदा देही मुञ्चत्यत्र निजं वपुः ।
C तदा तीर्थं नयेत् पुत्रः पत्नी वा धर्मतत्परा ।
तत्र भूजलगं कुर्याल्लिप्ताङ्गो गोमयेन च ॥
(भूजलं गं जले अर्धमग्नः(ग्न?) शरीरं कुर्यात्)

7. तिलदर्भान् विकीर्याथ सुवर्णशकलान्यथ ।
C सप्तस्विद्रियरन्ध्रेषु विन्यस्य मुखतः क्रमात् ॥

8. **गङ्गामृदा विलिप्याङ्गं गोपीशे चन्दनेन च ।**
G **तुलसीं स्थापयेद् गात्रे सा(शा?)लग्रामशिलां हृदि**
जपे ब्रह्मशिरस्तत्र तदर्थमवगम्य च ॥

9. a. स तु सामादिसूक्तानि मरणे मुक्तिदानि ह ।
C

---

1. The letter is not clear, it is most similar to घ्ना.

T 4. N सुकृतं दुष्कृतं वापि भुक्त्वा पूर्वं यथार्जितम् ।
कर्मयोगात्तदा तस्य कश्चिद्व्याधिः प्रजायते ॥ 1.19 ॥

11. अथ लिङ्गे तथा चैका[१] त्वेकां ब्रह्माण्डके क्षिपेत् ।
A1B1 करयुग्मे च कण्ठे च तुलसीं च प्रदापयेत् ॥ ११ ॥

12. वस्त्रयुग्मं च दातव्यं कुङ्कुमैश्चाक्षतैर्यजेत् ।
A1A1 पुष्पमालायुतं कुर्यादन्यद्वारेण सन्नयेत् ॥ १२ ॥

13. a. पुत्रस्तु बान्धवैः सार्द्धं विप्रस्तु पुरवासिभिः ।
A1B1

b. पितुः प्रेतगतं पुत्रः स्कन्धमारोप्य बान्धवैः ॥ १३ ॥
A1 प्रेतं स्वयं

14. गत्वा श्मशानदेशे तु प्राङ्मुखश्चोत्त[२]रामुखम् ।
A1B1 अदग्धपूर्वा या भूमिश्चितां तत्रैव कारयेत् ॥ १४ ॥

15. a. श्रीखण्डतुलसीकाष्ठसमित्पालाशसम्भवाम् ।
A1B1 A1 संभृताम् ।

×b. एवं सामादिसूक्तैश्च मरणं मुक्तिदायकम् ।
A2B1

c. T विक[३]लेन्द्रियसङ्घा[४]ते चैतन्ये[५] जडतां गते ॥ १५ ॥
AB

16. T a. प्रचलन्ति ततः प्राणा[६] याम्यैँ[७]निकटवर्तिभिः ।
b. एकीभूतं जगत्सर्वं दैवी[८] दृष्टिः[९] प्रजायते ॥ १६ ॥
AB2-4 A1-3जगत्पश्येद्दैवी

---

१. B1 चैका; २. A1 °श्चो; ३. B1 °म°; ४. B3 °घा°; ५. B2 °न्य°; ६. B3 °णः; ७. A4 °सैं°; B1 °मैं°; B4 °म्येनि° (→म्यैंनि); ८. B3 ⊙ °वी; ९. A4 ष्टि

× The *śloka*-s 9b-15a are clearly added by B_1 (later copied by A_1). The repetition of the same half *śloka* (9a=15 b) seems to be a proof of the said addition. The illogical sequence of meaning between 15a and 15b is another proof.

15. c. विकलेन्द्रियसंग्रामे चैतन्येति समावृते ॥
C

16. a. प्रचलन्तो स्थिते प्राणाः कृष्णास्तैश्च यमोद्भटैः ।
C
b. एकीभूतं जगत्सर्वं दिव्यदिष्टा(दृष्ट्या ?) प्रपश्यति ॥

T15c-16N तस्मिन्नन्तक्षणे तार्क्ष्यं दैवी दृष्टिः प्रजायते ।
एकीभूतं जगत्सर्वं न किञ्चिद्वक्तुमीहते ॥ 1.26 ॥
विकलेन्द्रियसङ्घाते चैतन्ये जडतां गते ।
प्रचलन्ति ततः प्राणा याम्यैर्निकटवर्तिभिः ॥ 1.27 ॥

17. a. बीभत्सं[1](B3 °त्सुं)दारुणं रूपं प्राणैः कण्ठं समाश्रितैः ।
AB A2प्राणैश्च कण्ठसंस्मृतैः ।

b. T फेनमुद्गिरते[2] कोऽपि मुखं लालाकुलं भवेत् ॥ १७ ॥
A2 कोऽपि खलु
B1 सोऽपि मुखं

18.
→

19. a. दुरात्मानश्च ताड्यन्ते किंकरैः पाशबन्धनैः[3] (A4 °नात्) ।
AB B1 पाशवेष्टिताः ।

b. सुखं[4] सुकृतिनस्तत्र नीयन्ते नाकनायकैः ॥ १९ ॥
A-C A1B1 सुखेन कृतिनस्तत्र

20. a. दुःखेन पापिनो यान्ति यममार्गे च दुर्गमे ।
A1-3B A3B3 ऽति दुर्गमे ।
B1 सुदुर्गमम् ।
B4 च दारुणे ।

b. यमश्चतुर्भुजो भूत्वा शङ्खचक्रगदादिभृत् ॥ २० ॥

21. a. पुण्यकर्मरतान् सम्यक्[5] स्नेहान्मित्रवदाचरेत् ।
A1-3B A1-2 शुभान्मित्रवदाचरेत् ।

b. आहूय पापिनः सर्वान्[6] यमो[7] दण्डेन तर्ज्जयेत् (B2-4 °यन्)
॥ २१ ॥

---

१. A3 वि°; २. B3 केनमुदि° (→फेनमुद्गिग°); ३. B2 °तैः; ४. A3 °ख; ५. B2 °न्सं°; ६. B3 °नस्स° (→ °नः स°); ७. A2 B3 °म

17. a. याम्यावसुदारुणान्यस्येत्प्राणे(?)कण्ठसमाश्रिते ।
C

b. फेनमुद्गिरते वक्त्राल्लालापि श्रावते वहु ॥

18. वेपन्ते सर्वगात्राणि कण्ठो घुरघुरायते ।
C हृदयं चाचलत्युच्चैरंगेषु शिथिलेष्वथा ।
पादौ बध्वा वदि(हि:?)कुर्युः किंकरास्ते सुदारुणाः ।

19. a. ताडयन्ति दुरात्मानं निर्दया मुद्गरादिभिः ।
C

b.
←

T 17b. N फेनमुद्गिरते सोऽथ मुखं लालाकुलं भवेत् ॥ 1.29 ab ॥

22. a. प्र लयाम्बुदनिर्घोषस्त्वञ्जन[1]ाद्रिसमप्रभः[2] ।
A1-3B B1 निर्घोषो ह्यञ्जनाद्रि

b. महिषस्थो दुराराध्यो विद्युत्तेज[3]ःसमद्युतिः ॥ २२
A1 विद्युन्नेत्र

23. a. योजन[4]त्रयविस्तार[5]देहो रौद्रो[6]ऽतिभीषणः ।
A1-3B B1 रुद्रोऽ

b. लोहदण्ड[7]धरो भीमः[8] पाशपाणिर्दुराकृतिः ॥ २३

24. a. व[9]क्रनेत्रोऽति[10]भयदो दर्शन[11]ं याति पापिनाम् ।
A1-3B B1 रक्त

b. T अंगुष्ठमात्र[12]ः पुरुषो हाहा कुर्वन् कलेवरात् ॥ २७ ।
A1-3BC

25. T a. तदै[13]व नीयते दूतै[14]र्याम्यै[15]र्वीक्षन्[16] स्वकं गृहम् ।
AB B1 यदैव A2 भूतै

b. निर्विचेष्टं शरीरं तु प्राणैर्मु[17]क्तं जु[18]गुप्सितम् ॥ २५ ॥
B1 प्राणैर्मुक्तैर्जुगुप्सितम् ॥

26. a. अस्पृश्यं[19] जायते तूर्णं[20] दुर्गन्धं स[21]र्व[22]निन्दितम् ।
AB

b. त्रिधावस्था च देहस्य क्रि[23]मिविड्[24]भस्मसंज्ञि[25]ता ॥ २६ ॥
A1-3 हि B1 रूपतः ॥
B1 ऽस्य

---

१. B2 °ष अञ्ज° (→ °षस्त्वञ्ज°); B3 °ष अ° (→ °षस्त्व°); B4 °षं अज° (→ षस्त्वञ्ज°); २. B4 °भ; ३. B2.3 °ज; ४. A3 °ना; ५. A3 B2-3 °रो; ६. B3 °द्री; ७. A2 °द°; ८. A2 °म°, ९. B2.4 °क्र; B3 चक्र (→वक्र); १०. B3 °निभय° (→°तिभय°); ११. B3 °यं; १२. A3 °त्रा:; C °त्रं; १३. A4B4 °दे°; १४. B2 ⊙ दूतै°; १५. B2 °वी; १६. B3 ⊙ °न्; १७ B2 °मु°; १८. A3 णु°; १९. A4 अस्पर्श (→ अस्पृश्यं); २०. A3 °र्णी; २१. A2 °शव (printing mistake → सर्व); २२. A3 °दि°; २३. A1-2 क्रु°; २४. A1 °म°; २५. B3 °शि°

C

b.

←

25. a. तदैव नीयते क्रूरैर्याम्यैर्वासन् (?) स्वकं गृहम् ।
C
b. निर्विचेष्टं वपुस्तद्धि प्राणैर्युं(र्मु ?)क्तं जुगुप्सितम् ॥

26. a. अस्पृष्टं जायते सद्यो दुर्गाधिपतिनिर्मितम् ।
C
b. त्रिधानिष्टस्य देहस्य क्रिमिकीटभस्मरूपिताः ॥
(त्रिधानिष्टस्य । त्रेधा नाशवन्तः । निष्टा'निष्पत्तिनाशान्ता इत्यमरः

T 25. N अंगुष्ठमात्रः पुरुषो हाहा कुर्वन् कलेवरात् ।
तदैव गृह्यते दूतैर्याम्यैर्पश्यन् स्वकं गृहम् ॥ 1.32 ॥

27. a. को गर्वः[१] क्रियते ताक्ष्यं क्षण[२]विध्वंसिभिर्नरैः ।
A-C C किं

b. दानं वित्ताद्[४]ऋतं[५] वाचः[६] कीर्त्तिधर्मौ[७] तथायुषः ।। २७
AB B_1 वित्ताद्यो न कुर्यात्

28. a. परोपकरणं कायाद[८]सारात् सारमुद्धरेत्[९] ।
AB A_{1-2} कायादसतः A_{1-3} सारमुद्धृतम् ।

b. T तस्यैवं नीयमानस्य दूताः सन्तर्जयन्ति[१०] हि ।। २८ ।

29. T a. दर्शयन्ति भयं तीव्रं नरकाणां[११] पुनः पुनः ।
AB A_{1-2} दर्शयन्तो A_{1-2} नरकाय

b. शीघ्रं प्रचल दुष्टात्मन् त्वं यास्यसि यमालये ।। २९ ।।
A_{1-2} गतोऽसि त्वं B_{1-4} यमालयम्[१२] ।।
A_3 गंतासि त्वं

30. T a. कुम्भीपाका[१३]दिनरकांस्त्वां नेष्याम[१४]श्च मा चिरम् ।
A_4B_1 नयिष्यामि[१५]
B_{2-3} नेष्यामोद्य

b. एवं वाचस्तदा शृण्वन् बन्धूनां[१६] रुदितं तथा ।। ३० ।।
B_{2-4} वाचस्तथा

31. a. T उच्चै[१७]र्हा[१८]हेति विलपन् नीयते[१९] यमकिंकरैः ।
AB

b. स्थाने श्राद्धं[२०] प्रकुर्वीत तथा[२१] चैकादशेऽहनि ।। ३१ ।।
A_4 दिने

१. A_4 B_3 वर्गः (→ गर्वः); २. C सता (→ क्षण); ३. A_4 °सनोम° (→ °सिभिर्न°); C °नो (→ °भि°); ४. A_4 वित्तात् स°; B_4 घवाव (→ वित्तादृ°); ५. A_{1-4} °ता; ६. A_3 °च; B_4 ⊙ °तं वाचः ; ७. B_3 °मा; ८. A_4 °यात् अ° (→ याद°); ९. B_3 – – त् (→ °द्धरेत्); १०. B_2 °ति; ११. B_3 °नां; १२ B_2 म°; १३. A_{2-4} °कान्; B_3 °काः ; १४. A_3 °म; १५. A_4 नयस्याम (→ नयिष्यामि); १६. B_3 रुरु°; (→रु°) १७. A_3B_2 °ह्री°; १८. B_3 °नि; १९. A_3 °यं°; २०. B_2 °द्ध; २१. A_4. B_{2-4} अ°

27. a.
C ←

T 28b. N तस्यैवं नीयमानस्य दूताः सन्तर्जयन्ति च ॥ 1 34 ab ॥
T 29 N प्रवदन्ति भयं तीव्रं नरकानां पुनः पुनः ॥ 1.34 cd ॥
शीघ्रं प्रचल दुष्टात्मन् यास्यसि त्वं यमालयम् ॥ 1.35 ab ॥
T 30 N कुंभीपाकादिनरकांस्त्वां नयावोऽद्य मा चिरम् ॥ 1.35 cd ॥
एवं वाचस्तदा शृण्वन् बन्धूनां रुदितं तथा ॥ 1.36 ab ॥
T 31a N उच्चैर्हाहेति विलपंस्ताड्यते यमकिंकरैः ॥ 1.36 cd ॥

32. T a. मृततस्योत्क्रान्तिसमयात् षट्[१] पिण्डान्[२] क्रमशो ददेत्[३] ।
AB

b. मृतस्थाने तथा द्वारे[४] चत्वरे तार्क्ष्य कारणात्* ॥ ३५
B₁ कारयेत् ॥

33. a. T विश्रामे काष्ठ[५]चयने तथा सञ्चयने[६] च षट् ।
AB

b. शृणु तत्कारणं तार्क्ष्य षट् पिण्ड[७]परिकल्पने[८] ॥ ३३ ॥
A-C

34. a. मृतस्थाने शवो[९] नाम तेन नाम्ना प्रदीयते ।
T AB

b. तेन दत्तेन तृप्यन्ति गृहे वास्त्वधिदेवताः ।
A_{1-3} A_1 गृहवास्त्वधिदेवताः ।

c. तेन भूमिर्भ[१०]वेत्तुष्टा तदधि[११]ष्ठातृदेवता ॥ ३४ ॥
$A_{1.4}$ BC

35. a. द्वारदेशे भवेत्पान्थस्ते[१२]न नाम्ना प्रदीयते ।
T AB
A_{1-3} द्वारे तु पिण्डं देयं च पान्थमित्यभिधाय तु ।

b. तेन दत्ते[१३]न तुष्यन्ति गृहवास्त्वधिदेवता[१४](:?) ॥ ३५ ॥
A-C A_{1-3} प्रीणन्ति द्वारस्था गृहदेवताः ।

36. T a. चत्वरे खे[१५]चरो नाम तमुद्दि[१६]श्य प्रदापयेत् ।
AB (A_3 ~a,b)
B_1 प्रदीयते ।

b. न चोप[१७]घातं कुर्वन्ति भूताद्या[१८] देवयोनयः ॥ ३६ ॥
A_4B_1 तेन तत्रोपघाताय भूतकोटिः पलायते[१९] ॥

---

१. B_3 ◌ंन्; २. B_1 °तो; ३. A_3 °दीत्; ४. A_4 B_{2-4} °रि; ५. A_3 °ष्ट°; ६. B_2 °नेन (→ °ने); ७. A_2 °ण्डान्; ८. A_2 °ते; C °नैः ; ९. $A_{3.4}$ °बो; १०. C भव (→ °र्भवे°); ११. C ध्विष्टात्रि (→ °धिष्ठातृ°); १२. B_3 °ते; १३. A_1 दत्तेन तेन (→ तेन दत्तेन); १४. B_4 °ताः ; १५. B_2 खं°; १६. B_3 °द्दि°; १७. A_2 °खा°; B_3 °पा°; १८. $B_{3.4}$ °दि; १९. A_4 भूतद्गोद्यंग दुर्गताः (→ भूतकोटिः पलायते)

32. a. मृतस्योत्क्रान्तिसमये तथा पिण्डान् षडेव च ।

b. मृतस्थाने स्थं तथा स्वित्व रोहितव्यं तथा पुनः(?) ॥

33. a. विश्रामे रचितायां च तथा गर्तास्थिसंचये ।

C

b.

←

34. a. मृतस्थाने शवानां च मृतनाम्ना तत्र दीप्यते ।

C

c.

←

35. a. द्वारदेशे भवेत्पान्थः तन्नाम्ना तत्र देवता ।

b.

←

36. a. चत्वरे खेचरो नाम तन्नाम्ना तत्र दीप्यते ।

b. तेन ते अनुपाद्याथ भूतप्रेताः सुदारुणाः ॥

T 32 S एषु[१] षट्सु विधिः प्रोक्तः श्राद्धेषु मलिनेषु[२] ते ।
षडेव[३] मरणस्थाने द्वारि चत्वरके[४] तथा ॥ 4 49 ॥

T 33a. S विश्रामे काष्ठचयने तथा[५] सञ्चयने खग ।

T 34a. S मृतस्थाने शवो[६] नाम भूमिस्तुष्यति देवता ।

T 35a. S पान्थो द्वारि भवेत्तेन प्रीता स्याद्वास्तुदेवता ।

T 36 S चत्वरे खेचरस्तेन[७] तुष्येद्भूतादि देवता ॥ 4 50 ॥

१. S_3 °ष; २. S_3 मि°; ३. S_3 °गं; ४. S_1 चात्वरिके (→ चत्वरके);
५. S_2 °तः; ६. S_3 °बो; ७. S_3 षे°

37\. T a. विश्रामे भूतसंज्ञोऽयं तेन तत्र प्रदापयेत् ।
AB B_1 नाम्ना A_4B_1 प्रदीयते ।

b. पिशाचा राक्षसा यक्षा ये चान्ये दिशि वासिनः[१] ।। ३७ ।।

38\. a. तस्य होतव्य[२]देहस्य नैवायोग्यत्वकारका[३]ः ।
AB

b. चितामोक्षप्रभृतिकं (B_1 च) प्रेतत्वमुपजायते ।। ३८ ।।
$A_{1\text{-}3}$ चितापिण्डप्रभृतितः

39\. T a. चितायां[४] साधकं नाम[५] वदन्त्येके[६] खगेश्वर ।
A-C

b. केऽपि तं प्रेतमित्याहुर्यथा[७] कल्पविदस्तथा ।। ३९ ।।
AB

$A_{1\text{-}3}$ केचित्तं प्रेतमेवाहुर्यथा कल्पविदो बुधाः[८] ।।

40\. a. तदादि (A_4 पि) तत्र तत्रापि प्रेतनाम्ना[९] प्रदीयते ।
AB $B_{1\text{-}3}$ तदाहि

b. T इत्येवं[१०] पञ्चपिण्डैर्हि[११][१२] शवस्याहुति[१३]योग्यता ।। ४० ।।
A-C $A_{1\text{-}3}$ पञ्चभिः पिण्डैः

41\. a. T अन्यथा चोपघाताय[१४][१५] पूर्वोक्तास्ते भवन्ति हि ।
A-C
C प्रागुक्तास्ते

b.
→

42\. a.
→

b. उत्क्रामे प्रथमं पिण्डं तथा चार्धपये(थे?)पि च ।। ४२ ।।
A_1B_1 A_1 चार्धपथेन च

---

१. B_2 °न; २. A_4 °स्य; ३. A_2 °कः ; A_3 °णाः; B_3 °णम्; ४. C °त°; ५. B_3 ⊙; ६. B_3 °त्ये°; C °न्ते; ७. A_4 °य; ८. A_2 °धैः ९. B_2 °म्न्य; १०. C °व; ११. B_3 °न्डै; १२. $B_{2.3}$ °श्च; B_4 °स्तु; C °स्य; १३. C छ°; १४. B_3 °वा; १५. C °पपघातयः (→ पघाताय)

37. a. विश्रामे भूतसंज्ञोऽसौ तत्र तत्र च दीप्यते ।
C

b. तेन न स्यु: पिशाचाद्या: दारुणा: वसुनाछिद:(?) ।।

38.
C

b. चितायां स्थापने तस्य प्रेतसंज्ञा प्रचक्षते ।।

39. a.
C ←

40. a. तत: प्रभृति तत्रासौ प्रेतनाम्ना प्रदीयते ।
C

b.
←

41. a.
C ←
b. कुशै सुगृह्य तां लिप्य गोमयेनोल्लिखेत्सुधी: ।।

42. a. अंगुष्ठानामिकायांतं मृदमुद्धृत्य वारिणा ।
C

T 37 S विश्रामे भूतसंज्ञोऽयं तुष्टास्तेन दिशो दश ।।
T 39 S चितायां साघक इति सञ्चितौ[1] प्रेत उच्यते ।। 4.51 ।।
T 40b S पूर्वोक्तै: पञ्चभि: पिण्डै: शवस्याहुतियोग्यता ।
T 41a S अन्यथा चोपघाताय[2] राक्षसाद्या भवन्ति हि[3] ।।
१. S_3 °व; २. S_1 °चव; ३. S_3 भवंहि ति (→ भवन्ति हि)

43. a. चितायां तु तृतीयं स्यात् त्रयः पिण्डाश्च कल्पिताः ।
A_1B_1

b. विधाता प्रथमे पिण्डे द्वितीये गरुडध्वजः ॥ ४३ ॥

44. a. तृतीये यमदूताश्च प्रयोगः परिकीर्तितः ।
A_1B_1

b. दत्ते तृतीये पिण्डेऽस्मिन्देहदोषैः प्रमुच्यते ॥ ४४ ॥

45. a. आधारभूतजीवश्च ज्वलनैर्ज्वालयेच्चिताम् ।
A_1B_1 B_1 आधारभूतजीवस्य ज्वलनं ज्वालयेच्चिताम् ।

b. T संमृज्य* चोपलिप्याथ उल्लिख्योद्धृत्य[1] वेदिकाम् ॥ ४५ ॥
AB B_1 संपूज्य

46. T a. अभ्युक्ष्यो[2]प[3]समाधाय वह्निं[4] तत्र विधानतः ।
A-C B_1 अभ्युक्षीयसमाधाय

b. पुष्पाक्ष[5]तै[6]श्च सम्पूज्य देवं क्रव्यादसंज्ञ[7]कम् ॥ ४६ ॥
B_1 पुष्पाक्षतैः सुसम्पूज्य

47. T a. त्वं भूतकृज्जगद्योने[8] त्वं लोकपरि[9]पालकः ($A_{3-4}B_2$ °क) ।
A-C

b. उ[10]पसंहारक[11]स्तस्मादेनं स्वर्गं मृतं नय ॥ ४७ ॥
B_1 संहारकारकस्तस्मादेनं A_4C नयामृतम् ॥

१. A_4B_4 °द्धृ°; २. B_3 °भ्य°; ३. A_4 °क्षोप; C क्षेपं° (→ °क्ष्योप°); ४. A_3 B_2 °ह्नि ५. B_2 °क्ष्य°; ६. B_3 °त°; ७. B_2 °ज्ञं°; C °ज्ञि°; ८. A_4 °निस्त्वं (→ °ने त्वं); ९. A_4 °प्रति° (→ °परि°); १०. $A_3B_{3.4}C$ °उ°; ११. B_3 °त°

46.
C
←

47.
C
←

T 45b S संमज्य चोपलिप्याथ उल्लिख्योद्धृत्य[1][2] वेदिकाम् ।

T 46 S अभ्युक्ष्योपसमाधाय[3] वह्नि[4] तत्र विधानतः ।
पुष्पाक्षतैश्च सम्पूज्य देवं क्रव्यादसंज्ञकम् ।
S_{1-2} श्रौतेन तु विधानेन ह्याहिताग्निं दहेद्बुधः ।
चण्डालाग्निं चिताग्निं च पतिताग्निं परित्यजेत् ॥

T 47 S a. त्वं भूतकृज्जगद्योनिस्त्वं लोकपरिपालकः ।
S_3 त्वं भूतकृज्जगद्योने त्वं
b. उपसंहर तस्मात्त्वमेनं स्वर्गं नयामृतम् ॥
S_2 उपसंहरसे यस्मात्तस्मादेनं नयामृतम्

१. S_3 °धृ°; २. S_2 °य; ३. S_3 °क्षो°; ४. S_3 °ह्नि (corrected)

48. T a. इति क्रव्यादमभ्यर्च्य शरीराहुतिमाचरेत् ।
AB B_1 एवं A_2 एवं तस्य सुखं भवेत् ॥

×b. अर्द्धदग्धे तथा देहे दद्यादाज्याहुतिं ततः ॥ ४८ ॥
$A_{1\text{-}2\cdot4}B_1$ B_1 अर्द्धदेहे तथा दग्धे

49. a. लोमभ्यः स्वेति वाक्येन कुर्याद्धोमं यथाविधि ।
A_1B_1 B_1 लोमभ्यस्त्वनुवाक्येन

b. चितामारोप्य तं प्रेतं हुनेदाज्याहुतिं ततः ॥ ४९ ॥

50. a. यमाय चान्तकायेति मृत्यवे ब्रह्मणे तथा ।
A_1B_1

b. जातवेदो मुखे देया एका प्रेतमुखे तथा ॥ ५० ॥
B_1 ह्येका

51. a. ऊर्ध्वं तु ज्वालयेद्वह्निं पूर्वभागे चितां पुनः ।
A_1B_1

b. T अस्मात्त्व[१]मधि[२]जातो[३]ऽसि त्वदयं[४] जायतां पुनः ॥ ५१ ॥
$A_{1\cdot3\text{-}4}BC$

52. T a. असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहा ज्वलति पावकः[५] ।
$A_{1\text{-}3\text{-}4}$
BC

b. एवमाज्याहुतिं दत्त्वा[६] तिलमिश्रां स[७]मन्त्रकाम्[८] ।
$A_{1\cdot3\cdot4}B$ A_4 तिलैर्मिश्रां

c. ततो दाहः प्रकर्तव्यः पुत्रेण किल निश्चितम् ॥ ५२ ॥
A_1B_1

× Cf. *Śl* 53b; १. A_4B_4C °त्व°; २. $B_{2\text{-}4}$ °भि°; ३. B_3 °नो; ४. C त्वात्तो° (→ त्वद°); ५. A_4 °के; ६. A_4 °त्का; B_2 °तोद (→ °ति द°); B_3 हृत्वा (→ दत्त्वा); ७. B_3 सु°; ८. °कान्

48. a. एकं क्रव्यादमभ्यर्च्य प्रेतदक्षिणमस्तकम् ।
C

49.
C

b. चितामारोप्य तद्वक्त्र(क्त्रे?) दद्यादाज्याहुतिं जपेत् ॥

51.
C

b.
←

52. a.
←

T 48. S इति क्रव्यादमभ्यर्च्य शरीराहुतिमाचरेत् ।
अर्द्धदग्धे तथा देहे दद्यादाज्याहुतिं ततः ॥

T 51b. S अस्मात्त्वमधिजातोसि त्वदयं जायतां पुनः ।

T 52. S असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहेत्युक्त्वा तु[1] नामतः ।
एवमाज्याहुतिं दत्त्वा तिलमिश्रां समन्त्रकम्[2] ॥

१. S3 °त्तु; २. S3 °काम्

53. a. T रोदितव्यं ततो गाढमेवं[1] तस्य[2] सुखं[3] भवेत् ।
$A_{1.3-4}$ b. अर्द्धदग्धे तथा देहे दद्यादाज्याहुतिं[4] ततः ।
A_3B_{2-4}

c. T दाहस्यानन्तरं[5] तत्र कृत्वा सञ्चयनक्रियाम् ॥ ५३ ॥
AB $A_{2.3}$ दग्धस्यानन्तरं[6]
$B_{3.4}$

54. a. T प्रेतपिण्डं प्रदद्याच्च दाहार्तिशमनं[7][8] खग ।
AB A_4 प्रदत्त्वा च
b. तेन दूताः प्रतीक्षन्ते[10] तं प्रेतं बान्धवार्थिनम् ॥५४॥
A_{1-3}तावद्[9] $A_{1.2}$ भूताः

55. a. दाहस्यानन्तरं[11] कार्यं पुत्रैः[12] स्नानं सचैलकम् ।
AB $A_{2.3}$ दहनानन्तरं A_2 सचेलकम् ।
B_1 दद्यादनन्तरं B_{1-3}
$B_{2.3}$ दग्धस्थानान्तरं

b. तिलोदकं ततो दद्यान्नाम[13] गोत्रेण[14] तिष्ठतु ॥ ५५ ॥
B_3 दत्त्वा नाम A_4 गोत्रोपतिष्ठतु ॥
$B_{3.4}$
B_1 गोत्रेण चाश्मनि ॥

56. a. ततो जनपदैः सर्वैर्दातव्या करतालिका ।
A_1B_1 B_1 करताडनी ।
b. विष्णुर्विष्णुरिति ब्रूयाद् गुणैः प्रेतमुदीरयेत् ॥ ५६ ॥

57. a. जनाः सर्वे समास्तस्य गृहमागत्य सर्वशः ।
A_1B_1

b. द्वारस्य दक्षिणे भागे गोमयं गौरसर्षपान् ॥ ५७ ॥

---

१. $A_4B_{1.4}$ °ढं ए° (→°ढमे°); २. B_3 °त्र; ३. A_4 मु°; ४. $B_{2.3}$ °ति; ५. A_4 °ग्ध°; B_2 °ह्य°; ६. B_3 °ना°; ७. $A_{3.4}$ °द्या; ८. A_4 °र्त्तिः; ९. A_3 °व; १०. A_4B_4 °क्ष्यंते (→ °क्षन्ते); ११. A_4 °ह्य° (→ °ह°); B_2 °ह्यस्था° (→ °हस्य°); १२. B_4 °त्रै; १३. A_4 °द्यात् ना° (→ °द्यान्ना°); १४. B_2 °त्रो

53. a. कुशोदकं भुवि क्षिप्य रोदत(व्य ?)मथाल्पकम् ।

C

c. दाहादनन्तरं कुर्यादस्थिसञ्चयनं बुधः ॥

54. a. सद्यो वात चतुर्थे द्वि तृतीये वा समाचरेत् ।

C

b. गर्तं कृत्वाथ दत्त्वा च पिण्डं दाहार्तिनाशनम् ॥

55. a. गते विनिक्षिपेतं तु ततः सम्बन्धिनोर्थयत् ।

C

b. जामातरं शालकं वा करिष्यामोदकक्रियाम् ॥

56. a. कुरुध्वमिति ते प्रोचु वृद्धं तातेथ बालके ।

b. मा चैव पुनरित्युक्त्वा गच्छुयुस्ते जशयनम् ॥

53a. S रोदितव्यं ततो गाढमेनं[१] तस्य सुखं भवेत् ।

53c. S दाहस्यानन्तरं तत्र कृत्वा सञ्चयनक्रियाम् ॥

54a. S प्रेतपिण्डं प्रदद्याच्च दाहार्त्ति[२]शमनं खग ।

१. S_3 °ढं ए (→ °ढमे°); २. S_3 °र्त्ति°

58. a. विधाय वरुणं देवमन्तर्धाय स्ववेश्मनि ।
A1B1

b. भक्षयेन्निम्बपत्राणि घृतं प्राश्य गृहं व्रजेत् ॥ ५८ ॥

59. a. केचिद्[1] दुग्धेन [2]सिञ्चन्ति [3]चितास्थानं खगेश्वर ।
A-C

b. T अश्रुपातं न [4]कुर्वीत [5]दत्त्वा [6]दाद्यांजलाञ्जलीन्[7] ॥ ५९
AB
A1.2 दद्यादस्मै जलाञ्जलीम् ॥
B1 दत्त्वा चाथ जलाञ्जलीम्

60. T a. श्लेष्माश्रु[8]बान्धवैर्मुक्तं प्रेतो भुङ्क्ते [9]यतो[10]ऽवशः ।
AB
A1B2 ततोऽवशः[11] ।
A4 तदा प्रेतो यतो(था ?)श्रुते ।

b. अतो न रोदितव्यं[12] हि क्रिया[13] कार्या[14] स्वशक्तितः ॥ ६०
A1-3B

61. a. दुग्धं च मृन्मये पात्रे तोयं दद्या[15]द्दिनत्रयम् ।
AB
A4 दत्त्वा तोयं दिनत्रयम् ।

b. सूर्ये चास्तं गते[16] तार्क्ष्य वलभ्यां चत्वरे[17]ऽपि वा ॥ ६१ ।
A4B1 सूर्येऽस्तमागते
B1 तथा ॥

62. a. [18]बद्धः [19]संमूढहृदयो देहमि[20]च्छन् [21]कृतानुगः ।
AB

b. श्मशानं[22] चत्वरं[23] गेहं वीक्षन्[24] याम्यैः[25] सनीयते ॥ ६२॥

१. A3.4 B2.4 ⊙द्; २. A4 मिसि° (→ सि°); ३. B1 °न्ता; ४. A3 °वी°; ५. A4 B4 °त्वा; B3 °द्या; ६. A4 °द्यां; B3 °द्य°; ७. A4 °ली:; ८. B3 °वा°; ९. B3 ⊙ °ङ्क्ते यतो; १०. B4 °शं; ११. B2 °श; १२. B2 °व्य १३. A1.2 B4 °याः ; १४. A1.2 B4 °र्याः ; १५. B4 °दि°; १६. A3 °त्ते; १७. A4 °रि; १८. A4 °द्ध; १९. B4 स°; २०. A3.4 B2.4 °छन्; B3 °क्ष; २१. B3 °या°; २२. B3 न; २३. A3 °र; २४. A4 B2 क्षयन् (→ वीक्षन्); B3 °क्ष (→ °क्षन्); २५. A2 °म्यः°

58. a. प्राचोना वीतिनश्चैकवस्त्रस्सव्यकनिष्ठका ।
C b. अपसर्पंजलं जप्त्वा अपनशो शुचेदघम् ।
c. सकृत्स्नात्वा जलं दत्त्वा दाहार्तिशमनाय च ॥

59. a.
G ←

b. ऋत्विक्त्वाल्परं तन्त्र विश्राम्य बहुशाड्वले ॥

60. a. संसारसारतां स्मृत्वा विख्याप्य तद्गुणानथ ।
C

b. तत्सर्वं वृद्धपूर्वं स्याद्बालपूर्वं व्रजेद्गृहम् ॥

61. a. निम्बपत्रं विदस्याथ आचम्याग्न्यंबु दर्शिकाम् ।
C

b. वृषभाक्षतसिद्धार्थं गोमयं च स्पृशेत्ततः ॥

62. a. दत्त्वाथ प्रस्तरोपादं प्रेतवेश्म समाविशत् ।
C

b. रुदन्ते जनमाश्वास्य सर्वकार्याणि वर्जयेत् ।

T 59b. S अश्रुपातं न कुर्वीत दत्त्वा दाहजलाञ्जलीम् (S2 °लिम् S3 °लीन्)

T 60. S a. श्लेष्माश्रुबान्धवैर्मुक्तं प्रेतो भुङ्क्ते यतोऽवशः ।
S2 ततोऽ वशः ।
b. अतो न रोदितव्यं हि क्रियाः कार्याः स्वशक्तितः ॥
S3 प्रयत्नतः ॥

63. a. गर्ते[1] पिण्डा[2] दशाहं च[3] दातव्या[4]श्च[5] दिने दिने ।
AB B1 गर्त्ते पिण्डान्दशाहानि प्रदद्याच्च

b. जलाञ्जल्यः[6] (B3.4 °लिः) प्रदातव्याः[7] (B4 °व्यः)
प्रेतमुद्दिश्य प्रत्यहम् ॥ ६३
A1-2 नित्यशः ॥

64. a. तावद् वृद्धिश्च कर्त्तव्या यावत्पिण्डं दशाह्निकम् ।
AB A1-2 दशाहिकम् ।
b. पुत्रेण हि क्रिया कार्या भार्यया तदभावतः ॥ ६४ ॥
A1B1

65. a. तदभावे च शिष्येण शिष्याभावे सहोदरः ।
A1B1 A4 ←तदभावे
b. श्मशाने चान्यतोर्थे वा जलं (B3 °ले) पिण्डं[8] च दापयेत्
AB A4 वा सुतीर्थे B2.3 प्रदापयेत्

66. a. ओ[9]दनामिषसक्तू[10]नां शाकमूलफलादिना[11] (A4B1 वा) ।
AB A1B1 ओदनानि च सक्तूंश्च B3 फल

b. प्रथमे ऽहनि यद्[12] दद्या[13]त्तद्[14]द्यादुत्तरेऽहनि ॥ ६६ ॥
B3 ऽह्नि च

67. a. दिनानि दश[15] पिण्डांश्च[16] कुर्वन्त्य[17]त्र सुताद[18]यः ।
AB B1 दश पिण्डानि

b. T प्रत्यहं ते विभज्यन्ते चतुर्भागाः[19] खगेश्वर ॥ ६७ ॥
B1.3 चतुर्भागैः B1-3 खगोत्तम[20] ॥

---

१. A3 °र्त्तं; B2 °तं; B3 ⊙ गर्त्तें; २. A4B4 पिडो; B2 पिंडाक्; B3 पिन्डो (→पिण्डा); ३. A3 °हानि (→ °हं च); ४. A4 °व्यः ; B4 °व्य; ५ A4 °स्या; ६. A1-2 °ली: ; A4 °ली; ७. A4 °व्या ८. B3 °न्डं; ९. A4 ऊँ; १०. A2 °श°; ११. A4 ⊙; १२. A4 यो; B3 ये; १३. A4 °त्स°; १४. A3.4 B2 °द°; १५. B4 °शा; १६. A3 पिंडा (→ पिण्डां); A4 ये पिंडान् (→पिण्डांश्च); B8 °न्डा (→ ण्डां); १७. A4 °र्वी न्य° (→र्वन्त्य); १८. B2 °ना १९. A2.3 °गान् २०. B3 सुगोतम (→खगोत्तम)

63. a. त्रिरात्रमेकरात्रं वा वृद्धेषु पोषणं निशि ।
C

b. पृथक् पृथक् शरीरंस्ते भक्त्वा वा क्रीतमागतम् ॥

64. a. पात्रे च मृन्मये कृत्वा दुधनोयं निशा मुखे ।
C

b. पक्षिकान्तिलयं बद्ध्वा प्रेतं स्नाहि पिबान्न च ॥

65. a. मन्त्रेणानेन दत्त्वा खे कुर्यदिव दिनत्रयम् ।
C

b. दाहाहात्प्रत्यहं पिण्डं दद्यात्तोयं दशाविधि ॥

66. a. भवेयुर्दशपिण्डाश्च जलं चापि शताञ्जली: ।
C

b. पिण्डं द्रव्यं यदाधेहि दशाहं तत्र वै ध्रुवम् ।

67. a. प्रथमेह्नि यः कर्ता सशाहं समापयेत् ।
C

b. अहोभिर्नवभिर्देहः प्रेतस्य जायते ध्रुवम् ॥

T 67b. N प्रत्यहं ते विभज्यन्ते चतुर्भागैः खगोत्तम ॥ 1.47 cd ।

68. a. भागद्वयं तु देहार्थं(A1-3 °र्थे)प्रीतिदं भूतपञ्चके(A2.3B1 °कम्) ।
AB

b. T तृतीयं यमदूतानां चतुर्थं चोपजीवति[१] ॥ ६८ ॥
A1-3 ←चोपजीव्यति ॥
B1 चतुर्थेनोपजीवति ॥

69. T a. अहोरात्रैस्तु[२] नवभिः[३] प्रेतो निष्पत्तिमाप्नुयात्[४] ।
AB

b. जन्तो निष्पन्नदेहस्य[५] दशमे बलवत्क्षुधा[६][७] ॥ ६९ ॥
B1.2 तु भवेत्क्षुधा ॥

70. a. न द्विजो नैव मन्त्रश्च न स्वधावाहनाशिषः[८] ।
AB A1.2 न विधिर्नैव

b. नामगोत्रं(A1.2 °त्रे)समुच्चार्य यद्दत्तं तद्दशा[९] ह्निकम् ॥७०॥
B च दशा A1.2 दिकम् ॥

71. T a. दग्धे[१०] देहे[११] पुनर्देहमुत्पाद्यैवं[१२] च[१३] काश्यप ।
AB A1-3 पुनर्देहमेवमुत्पद्यते खग
B1 पुनर्देहं प्राप्नोत्येव खगेश्वर ।

b. प्रथमेऽहनि यः पिण्डस्तेन[१४] मूर्द्धो[१५] प्रजायते ॥ ७१ ॥
A-D A4 यत्पिण्डं तेन

72. T a. ग्रीवा स्कन्धौ[१७] द्वितीयेन[१८] तृतीये हृदयं[१९] भवेत् ।
ABD D चापि[१६] A1-3 द्वितीये च
B द्वितीये तु

b. चतुर्थेन भवेत्पृष्ठं[२०] पञ्चमे नाभिरेव च ॥ ७२ ॥
B1D1 चतुर्थेऽह्नि D नाभिसम्भवः[२१] ॥
B2-4 चतुर्थे च B1 भवेत्पार्ष्णिर्नाभिर्वै पञ्चमे तथा ॥

---

१. B3 ⊙; २ A3 °त्रौ°; ३. B3 वन° (→ नव°); ४. B3 लिष्यन्ति (→ निष्पत्ति); ५. B3 °न्न°; ६. B3.4 व°; ७. A4 °क्षु°; ८. A2 °सूत्रशिखः (→ °हनाशिषः); ९. B2 °द°; १०. B2 हस्य (→हे); ११. B4 °हे°; १२. B3 ⊙ °हमु°; १३. A4 °द्यं चैव (→ °द्यैवं च); १४. B3 °न्ड°; १५. °र्धा; १६. D2 वा°; १७. A4 °न्धं; १८. D2 यस्य (→ येन); १९. B4 ⊙; २०. A2.3 °ष्ठो; A4B2 °ष्टिः ; B3 °त्पु ष्णुः (→त्पृष्ठं); D2 °ष्टो (→°ष्ठ); २१. D2 व

71.
CD

b.
←

72. a. कर्णाभिमुखनासास्तु द्वितीये तृतीये गलम् ।
C
D
←
b. हस्तौ हृच्च चतुर्थे तु नाभिलिङ्गगुदोद्भवः ॥

T 68b. N तृतीयं यमदूतानां चतुर्थं सोऽपजीवति ॥ 1.48 cd ॥
T 69. N a. अहोरात्रैश्च नवभिः प्रेतः पिण्डमवाप्नुयात् ।
b. जन्तुर्निष्पन्नदेहश्च दशमं बलमाप्नुयात् ॥ 1.49 ॥
T 71. N a. दग्धे देहे पुनर्देहः पिण्डैरुत्पद्यते खग ।
b. प्रथमेऽहनि यः पिण्डस्तेन मूर्धा प्रजायते ॥ 1.50 ॥
T 72. N a. ग्रीवास्कन्धौ द्वितीयेन तृतीयाद्धृदयं भवेत् ।
b. चतुर्थेन भवेत्पृष्ठं पञ्चमान्नाभिरेव च ॥

73. T a. षट्[1] सप्तमे[2] कटो गुह्य[3]मूरु[4] चाप्यष्टमे[5] तथा ।
AB B4 कटिर्गुह्यमूरू
B1 षष्टे च सप्तमे चैव कटिर्गुह्यं प्रजायते ।
b. जानू पादौ[7] च नवमे दशमे ऽह्नि क्षुधा भवेत् ॥
ABD_1
A1-3 तालू[6] D1 क्षद्धि पर्यय:
B1 ऊरू चाष्टमके चैव जान्वङ्घ्री नवमे तथा ॥
c. नवभिर्देहमासाद्य दशमेऽह्नि भवेत्क्षुधा ॥ ७३ ॥
A2.B1

74. a. देहभूतः क्षुधाविष्टो गृहद्वारे च तिष्टति ।
AB A1-3 देहं प्राप्तः A1-3 गृहे द्वारे B1 स तिष्टति ।
b. दशमेऽहनि यः पिण्डस्तं[8][9][10] दद्यादामिषेण तु ॥ ७४ ॥
ABD A4 यत्पिण्डं तद् B2.3 च ॥
D2 यः पिण्डं दद्याद्वादशमेतरः ॥

75. a. यतो[11] देहे[12] समुत्पन्ने[13] प्रेतोऽतीव[14][15] क्षुधान्वितः ।
ABD B1 देहः समुत्पन्नः प्रेतस्तीव्र D1 क्षुधातुरः ।
b. अतस्त्वामिष बाह्य[16] तु क्षुधा तस्य न नश्यति ॥ ७५ ॥
A1-3 बाह्येन D1 विनश्यति ।
D1 पिण्डश्च

76. एकादशं[17] द्वादशं तु(A_4B_4 च)प्रेतो भुङ्क्ते[19] दिनद्वयम् ।
A-D C द्वादशेऽह्नि
A1-3 एकादशे[18] द्वादशाहे
b. →
C
c. योषितः[20] पुरुषस्यापि प्रेतशब्दं समुच्चरेत्[21] ॥ ७६ ॥

---

१. A3 षट; २. B2 °मं; ३. A3 °ह्यं; B3 ल्फ; ४. A3B2 °मु°; A4 °ह्यं ऊ (→°ह्यमू°) ५. B3 °मं; ६. A3 °नु; ७. B3 °दी; ८. B2 पिंड: पिंड (→ पिण्ड°); ९. B2.3 D1 °स्त; १०. B3 °द्द; ११. D2 °तः ; १२. B2D2 °ह; १३. B2 न्न; १४ B2 °तोतो° (→°तोऽती°) १५. D2 °व्र; १६. B3 °सं तु (→°ह्य तु) १७. B1 °शाहं (→ शं); १८. A2 °श; A3 °शाहे (→ °शे); १९. B2 भु (→भुङ्°); B3 भुक्तो (→ भुङ्क्ते); D2 °क्तो(→ °क्ते); २०. D2 °पित (→°षितः); २१. D2 द्वादश (→ शब्दं स°); B3 °ब्दं° (→ °ब्दं°); B2 °श (→ स);

73. a. C पञ्चमे ऊरूपादा तु षष्टे ग्रर्माणि सप्तमा ।
CD D1 षड्(ट्?)सप्तमेऽह्नि गुह्यं च कटिश्चोरू तथाष्टमे ।
D2 षष्ट सप्त कटिगुह्य उरू चाथष्टमे तथा
b. C नाडयोऽष्टमेन नखाः लोम नवमे बलवीर्यके ॥
D1
←

74. a. देहं प्राप्य क्षुधाविष्टो गृहद्वर्य(र्ये ?)व तिष्ठते ।
CD1 D1 देहे जाते D1 गृहद्वारं निरक्षते ।
b. दशमे क्षुत्पिपासार्ति जायते तीर्व दुस्सहा(?) ॥
C
D
←

75. a. आधश्राद्धे तु यः पिण्डस्तं दद्यादामिषेणा च ।
C
D
←
b. C पेतस्ना ‾ षवर्ज हि(?)क्षुधा तस्य न नस्य(श्य ?)ति ॥
D1
←
D2 त्रैलोक्यव्यादिनो यस्य क्षुधा तस्मिन्न पश्यति ॥

76. a.
CD ←

b. अतो नरो दिनश्नं हि क्रिया कार्यश्च शक्तितः ।
C
C.
←

T 73. N a. षष्टेन च कटी गुह्यं सप्तमात्सक्थिनी भवेत् ॥ 1.52 ॥
b. जानु पादौ तथा द्वाभ्यां दशमेऽह्नि क्षुधातृषा ॥ .53ab ॥

T 76. N एकादशं द्वादशं च प्रेतो भुङ्क्ते दिनद्वयम् ॥ 1.54b ॥

77. a. दीपमन्नं [१]जलं वस्त्रमन्यद्वा दीयते च(B_1 तु; C ऽत्र) यत् ।
A-D D_2 सदा
A_{1-3} वस्त्रं यत्किंचिद्वस्तु दीयते ।
D_1 वस्त्रं यद्वान्यद्दीयते परम् ।

b. प्रेतशब्देन [२][३]यद्दत्तं [४][५]मृतस्यानन्ददायकम् ॥ ७७ ॥
A-D_1 A_{1-3} तद्देयं C यावत्संयोजनं भवेत् ॥

78. T a. त्रयोदशेऽह्नि [६]स प्रेतो नीयते च महापथे (A_3D_1 °थि) ।
A-D B_1 वै प्रेतो A_4B_{1-3} वै महापथि
C तैर्महापथि
D_2 यर्मकिकरै(:?)

b. [७]पिण्डजं [८]देहमाश्रित्य दिवारात्रौ (D त्रं) [९]बुभुक्षितः ॥७८॥
ABD A_{1-3} दिवानक्तं B_1D_2 क्षुधान्वितः ॥
D_1 क्षुधातुरः ॥

79. a. [१०]शीतोष्णशंकुक्रव्यादवह्निमार्गस्तु [११]पापिनाम् ।
A_{1-3}
B_{2-4} A_1 वह्निर्मार्गैस्तु

b.
D_1
→

c. क्षुधातृ[१२]ष्णात्मिका चैव [१३]सर्वसौम्यं [१४]कृतात्मनाम् ॥ ७९ ॥
B_{2-4} दिकं यच्च सौम्यं सर्वं[१५]

---

१ D_2 °न्नत (→°न्नं जं°); २. A_4CD_1 त°; ३. B_2 °द°; ४. B_2 °स्यां°; ५. B_3 °न्तंद°; (→ °नन्द°); ६. B_3D सं; ७. B_3 °न्ड; D_2 ड; ८. B_3 °लं द° (→ जं दे°); ९. B_3 वभुक्षत: (→ बुभुक्षितः); B_4 व° (→बु°) १०. B_2 °ष्णं; B_3 ब्न; ११. B_3 °ना; B_4 °नीं; १२. A_3 °धि°; १३. °वं; १४. B_4 वं; १५. A_3 °ना; B_3 °नि; B_4 °नी.

77.
CD
←

78. a.
CD
←

b.
D
←

79. a. शीतोष्णकृन्महामार्गो यममार्गस्तु पापिनाम् ।
D D_2 सीतौष्णदुःखवहुलं क्रव्याहा दुःखदापितः ।

b. क्षुतृडंजनितं दुःखं अपत्यंतं च भवेत् पथि ।
D_1 क्षुधातृषादिकं यच्च सर्वं भवति गव्ह(ह्व?)रे ॥

T 78. N पिण्डज देहमाश्रित्य क्षुधाविष्टस्तृषार्दितः । 1.54a ।
त्रयोदशेऽह्नि प्रेतो यन्त्रितो यमकिङ्करैः ॥ 1.55a ॥

80\. a. मार्गे चैतानि दुःखानि[1] असि पत्रवनान्विते[2] ।
AB B_2 वैतानि B_2 पत्रवनानि च
B_1 गच्छति स प्रेतो ह्यसि
b. क्षुत्पिपासार्द्दितो नित्यं प्रेतो मार्गे प्रयाति च ($A_{2.3}$ हि)
॥ ८० ॥
A_1B_1 यमदूतैः प्रपीडितः

81\. T a. अहन्यहनि वै (B_1 स) प्रेतो योजनानां (C °नि) शतद्वयम्
A-CD_2
b. चत्वारिंशत्तथा[3] सप्त अहरात्रेण[4] गच्छति[5] ॥ ८१ ॥

82\. T a. गृहीतो[6] यमपाशैश्च (A_4B_1 स्तु) हाहेति रुदिते तु सः[7] ।
AB B_2 रोदिति
B_1 जनो हाहेति रोदिति ।
b. स्वगृहं तु (B_1 सं°) परित्यज्य याम्यं पुरमनुव्रजेत् ॥ ८२ ॥

83\. a. क्रमेण याति स प्रेतः[8] पुरं याम्यं शुभा शुभम् ।
ABD_2 B_1 गच्छति B_1 वैवस्वतं
b. अतीत्यैतानि[9] तान्येव[10] मार्गे पुरवराणि च ॥ ८३ ॥
$AB_{2-4}D$ D_1 षोडशस्तु सदा तस्मिन्

84\. T a. याम्यं सौरिपुरं[11] वरेन्द्रभवनं[12] गन्धर्वशैलागमं[13][14] (A_1 °मौ) ।
A-D A_1D_1 नगेन्द्र $A_{2.4}B_{2.3}$ सिद्धागमे (A_2 मौ) ।
$A_3B_{3.4}$ नरेन्द्र D_2 नागालयम् ।
b. क्रौञ्चक्रूरपुरं[15] विचित्रभवनं बह्वापदं[16] दुःखदम्[17] ॥ ८४ ॥
ABD
B_1D_1 क्रूरक्रौञ्च B_4 नगरं

---

१. B_3 दुष्त्रा (→दुःखा); २. A_4 °नि° (→ °न्वि°); B_3 च (→ तै); ३. B_2 °त; D_2 °रिसत (→ °रिंशत्त°); ४. B_2 °न; ५. $A_{3.4}$ $B_{2.4}$ °छ° ६. B_3⊙; ७. B_2⊙ तु सः; ८. D_2 °तो; ९. D_2 तिम्य (°तीत्य°); १०. D_2 °ना°; ११. B_3 से – (→ सौरि); १२. D_2 यास्व शोटिपुरे दरुद्र (→ याम्यं···· वरेन्द्र); १३. D_2गा°; १४. A_3 सि°; १५. A_3(→क्रौंच°); १६. A_4 वे°; B_3⊙; D व°; १७. B_3 दुष्ख (→ दुःख);

80.

b. क्षुत्पिपासार्द्दितो बद्धो गृहीत इव मर्कटः ॥
C

81. a. D1 योजनानां शतेद्वे च ।
CD2
←

b. D1 चत्वारिंशच्च योजनं अहोरात्रे च गच्छति ॥
82. a. D1 यमपाशैर्वृताः पथि ॥ हाहेति रोदनं कुर्वन् ।
D D2 य(या?)म्यपाशैर्धृतः यो हा हाहेति पिडयान्यपि ।

b. स्वगृहं च (D2 तु) परित्यजन् (D2 °ज्य)
D2 पुरं याम्यं शनीयता ॥
83. a. पुरं याम्यं समारभ्य यावद्यमपुरं महत् ।
C
←D2
b. अभ्येति तानि तान्येव मार्गे नानापुराणि च ॥
D
←

84. a.
CD
←

b. क्रूरं रौद्रमुखं विरिञ्चभवनं बह्वापदं दुःखदम् ॥
C
D
←

T 81 N a अहन्यहनि वै प्रेतो योजनानां शतद्वयम् ।
b. चत्वारिंशत्तथा सप्त दिवारात्रेण गच्छति ॥
T82. N a. याम्यपाशैर्धृतः पापी हाहेति प्ररुदन्पथि ।
b. स्वगृहं तु परित्यज्य याम्यं पुरमनुव्रजेत् ॥
T84. N a. सौम्यं सौरिपुरं नगेन्द्रभवनं गन्धर्वशैलागमौ ।
b. क्रौंचक्रूरपुरंविचित्रभवनं बह्वापदं दुःखदम् ॥

85. T a. नाना[1]क्रन्दपुरं सतप्त[2]भवनं [3]रौद्रं [4]पयोव[5]र्षणम् ।
A-D B4 नगरं D1 तथा शीतल(म्) ।

b. [6]शीताढ्यं बहुधर्मभीतिभ[7]वन[8]ं याम्यं[9] पुरं चाग्रतः[10] ॥८५॥
A4B1 बहुभीतिधर्म D2 धर्मस्य गेहं ततः ॥
CD बहुभीतिधर्म

86. T a. त्रयो[11]दशे[12]ऽह्नि स प्रेतो गृहीतो यमकिंकरैः[13] ।
A-D B1D2 नीयते
D1 संप्राप्ते यन्त्रितो

b. तस्मिन्मार्गे व्रजत्येको गृहीतो इव मर्कटः ॥ ८६ ॥
ABD B1 कर्कटः ॥
B4 वानरः ॥

87. a. तथैव स व्रजन्मार्गे पुत्र पुत्र इति [14]ब्रुवन् ।
ABD A1 पुत्रेति च
D1 पौत्रा इति
D2 पुत्रेति चा ब्रवीत्

b. हाहेति [15]क्रन्दते नित्यं कीदृशं तु(D हा) मया [16]कृतम् ॥८७॥

88. a. मानुष्यं च लभे (B2-3°त्) कस्मादिति ब्रूते प्रसर्पति[17] ।
AB A1-3 मानुष्यं लभ्यते
A4B1 मानुषत्वं लभे (A4°त्)

b. महता पुण्य[18]योगेन मानुष्यं(A4B1-3°षं) जन्म लभ्यते[19] ॥ ८८ ॥
A4 भागेन

---

१. A2 °न्द्र°; A3 क्रंद; A4 B3 क्रोश; B2 क्रोम; D1 क्रंदे (→ °क्रन्द°); २. A3 भु°; ३. C रु°; ४. D2 °यो°; ५. C °र्हा; ६. B2 तोघं (→ताढ्यं); B3 °ढ्ढं (→ ढ्यं); D2 व (→ व); ७. C भु°; ८. B2 °न; ९. D2 योरयं (→ याम्यं); १०. A4 °क्र° ११. C स्त्र; १२. B4 °द्दे; १३. D2 रैं; १४. D2 व्र; १५. D2 क°; १६. D2 भया क्रतं (→ मया कृतम्); १७. A3 B2.4 °र्प्यं°; १८. B4 °याके (→ योगे°); १९. B4 (ः);

85.
CD
←

86. a.
CD
←
b. तस्मिन्मार्गे व्रजत्येको विनशो मर्कटो यथा ॥
C
D
←

87. a. तस्मिन्मार्गे व्रजत्येको हाहा पुत्रेति चार्तवत् ।
C
D
←

b. हाहेति क्रन्दत्येवं पाप ईदृङ्मया कृतम् ॥

88. a. C मानुष्यं मे पुनः केन कर्मणा स्यादिति ब्रुवन् ।
CD मानुषत्वं[1] महाभाग्यं[2] दुर्लभं चैव भारते ।
D2 लभते भूमि भारते ।

T85. N a नानाक्रन्दपुरं सुतप्तभवनं रोद्रं पयोवर्षणम् ।
b. शीताढ्यं बहुभीतिधर्मभवनं याम्यं पुरं चाग्रतः ॥

T 86. N a. त्रयोदशेऽहनि प्रेतो यन्त्रितो यमकिंकरैः ।
b. तस्मिन्मार्गे व्रजत्येको गृहीत इव मर्कटः ॥

१ D_1 °ष्य (→ °ष°); D_2 °त्व (→ त्वं); २. D_2 °ग

89. a. तत्प्राप्य[1] न प्रदत्तं हि याचकेभ्यः स्वकं धनम् ।
A_{1-3}B A_{1-3} न[2] तत्प्राप्य प्रदत्तं हि
B_1 तच्च प्राप्य न प्रदत्तं

b. पराधीनं तदभवदिति[3] ब्रूते स गद्गदः[4] ॥ ८९ ॥
AB A_4 भवेत्सर्वमिति A_1 रौति
B_{1-2} पराधीनमभूत्सर्वमिति

90. a. किंकरैः पीडचतेऽत्यर्थं स्मरते[5] पूर्व[6]दैहिकम्[7] ।
ABD A_2 किन्नरैः D_1 स्मरन् स्वकर्मपूर्वजम् ।

b. सुखस्य दुःखस्य न कोऽपि दाता परो ददातीति कुबुद्धिरेषा ।
A_1B_1

c. पुरा कृतं कर्म सदैव भुज्यते देहिन् क्वचिन्निस्तर यत्त्वया कृतम्
A_1B_1 ॥ ९० ॥
B_1 शरीरे हे निस्तरय त्वया कृतम् ॥

91. a. मया न दत्तं[8] न हुतं[9] हुताशने[10] तपो न तप्तं[11] हिमशैलगह्वरे ।
A-D D त्रिदशा न पूजिताः ।

b. न सेवितं गांगमहो[12] महाजलं शरीर हे [13]निस्तर यत्त्वया कृतम्
A-C A_4 जलं स्तुतः $A_{1.2}$ देहिन् कचिन्
B_1C निस्तरयत्वया कृतम् ॥

92. × a. जलाश्रयो[14][15] नैव कृतो[16] हि निर्जले मनुष्यहेतो[17] पशुपक्षिहेतवे ।
$A_{1.3-4}$ BD_2 A_1B_3 जलाशयो A_4B_{2-4} निरुदके

b. गोतृप्तिहेतोर्न कृतं हि गोचरं शरीर हे निस्तरय त्वया
$A_{1.3-4}$B कृतम् ॥ ९२ ॥
A_4B_{2-4} विमुक्तं A_1 देहिन् कचित् निस्तर यत्त्वया
कृतम् ॥

---

१. B_4 तत् प्रांप्रा° (→तत्प्रा°); २. A_3 त°; ३. A_4 °वे°; ४. A_4 °दं ५. D_2 °त्वां; ६. A_4 °द्दे°; ७. D_2 देहकं (→दैहिकम्); ८. D_2 °त°; ९. B_2 °त; १०. B_3 ⊙; D_2 °नं; ११. D_2 °या न दर्त (→ °पो न तस); १२. B_4 °हां; १३. B_4 ति°; १४. B_2 °क्ष; १५. D_2 °यी; १६. D_2 क्रतो (→ कृतो); १७. A_4 °ताः ; D_2 °सो;

× Mss put ɗl 92-94 in different sequence, namely.
A_{2-4} B_4C = 92.93.94; A_1 = 93.92.94; B_{1-3} = 92.93 only.

89. a. तत्प्राप्य न प्रदत्तं हि मया किंचिद्द्विजातिषु ।
D D1 तं प्रानप्रदं प्राप्य नं सुखद ग्रहं ···(?)

b. पराधीनस्तदा जंतुर्ब्रूत एव स गद्गदः ॥
D2 पराधीनकृतं तत्र ब्रूतेत्थं विवशाशनै ॥

90. a. किंकरैः पीडितोऽत्यन्तं स्मरेत्प्राक्तमात्मनः ।
C
D
←

91. a.
CD
←
b. न सेवितं(D2°ते)स्वर्गनदीमहाजलं कामादियो नैव जिताः सुपर्वसु ॥
D D2 शरीर भीयानु भयाक्रतानि—(?)
C
←
92. a. जलाश्रयो नैव कृतो गतोदके सत्रं च वै नान्न मया कृतं मया (?) ।
C
D2
←
b. C नो तप्तहेतोर्नकृतं च गो शरीर हे निस्तर यत्त्वया कृतम् ॥
CD2 गोतृप्तिहेतोर्न कृतं हि गोचरं शरीर भोगानि भया क्रतानि ॥

93. a. न नित्यदानं न गवाह्निकं कृतं वेददानं न च शास्त्रपुस्तकम्
AB1.3_4C B3 दानं—।
B4 दानकम् ।

b. पुरा[1] न[2] दृष्टं (B1.4 इष्टो) न च सेवितोऽध्वा
A2-3 बुद्धया[3] (B3 बुध्वा) B3.4C न हि C वृषः
शरीर हे निस्तरय त्वया कृतम् ।। ९३ ।।
A1-2 देहिन् कचिन्निस्तर यत्त्वया कृतम् ।।

94. a. मया न भुक्तं पतिसङ्गसौख्यं वह्निवेशो न कृतो मृते स ति ।
AB4

b. तस्मिन्मृते तद्व्रतपालनं वा देहिन् क्वचिन्निस्तर यत्त्वया
कृतम् ।। ९४ ।।

95. a. मासोपवासैर्न विशोषितं वपुश्चान्द्रायणैर्वा[5][6][7] नियमैश्च[8] सुव्रतैः[9] ।
ABD1 A4B2-3 विशोधितं[4] A1-2 संहृतैः
B1.4 च(B4हि)शोधितं A3 सद्गतैः
b.
D1
→

c. नारीशरीरं बहुदुःखभाजनं लब्धं मया पूर्वकृतैर्विकर्मभिः
A-C
।। ९५ ।।
C कृतैश्च कर्मभिः ।।

96.
→

---

१. A3 B3.4C पुराण (→पुरा न); २. C द्रष्टा (→दृष्टं); ३. A3 बुध्या(→बुद्धया)
४. B2 °सो°; ५. A2 °न्द्रया°; A4 ‘पुः चांद्रा (→ °पुश्चान्द्रा°); ६. A2 °र्णौ;
B2D1 °नै; B3 ⊙ यणै; ७. B3 °र्व्वा; ८. A4 B2-4 °स्तु; ९. B3 °तै;

93. a. न नित्यदानं[1] न गवाह्निकं कृतं न वेदशास्त्रं न पुराणसंहितम् ।
D D2 गवादिपूजनं वेददानं न च शास्त्रपूजनम् ।
← C

b. न प्राप्तवानायत सौष्य(ख्य ?)संचयं शरीरतो सेचत्वं कथम् ॥
D2 न रक्षितं प्राणभयातराणं शरीरभोगानि मया कृतानि ॥

94. a. मया न भुक्तं पतिसौरभ्यसङ्गतं वह्निप्रवेशो न कृते सति ।
C

b. तथापि नै तद्व्रतपालनं शरीर हे निस्तरय त्वया कृतम् ॥

95. a. मासोपवासैर्न विशोधितं वपुश्चान्द्रायणाद्यैर्नियमैर्न सद्व्रतैः ।
C
D1
←
b. तथानुभुक्तं यतिसौख्यसंगतं शरीरतो निस्तर सेचत्वं कथं ।
D1

c.
C
←

96. a. इत्यादिवाक्यानि लपन् प्रनाहितः दुःखेन मार्गे यमदूतनीतः ।
C b. एको प्रतीक्षेन्न श्रिलामित्य सार्द्धं विख्यापयत्कर्म कृतं च पूर्वम् ।

---

१. D2 न न्यत्य (→ न नित्य°)

97. a. उक्ता निवाक्यानि मया नराणामतः[1] शृणुष्वा वहितोऽपि
AB (B₁ हि) पक्षिन्[3]।

A1,2 निवाच्यानि B1-4 नराणां मत्तः[2] A4 वहितश्च

b. स्त्रीणां शरीरं प्रतिलभ्य देही ब्रवीति कर्माणि कृतानि
पूर्वम् ॥ ९७ ॥

A4B2,4 तु विलंघ्य
B2 तु विलक्ष्य
B1 स्त्रीणां च देहं त्ववलम्ब्य

१. A4 °णां अतः (→ °णामतः); २. B3 °तः ; ३. B3 °क्षीन्

PUBLICATIONS OF THE ALL-INDIA KASHIRAJ TRUST

Critical Editions and Translations

1. *Vāmana Purāṇa*—Crit. Ed. by Sri A. S. Gupta, 1967. pp. LXX, 778, 113. Critical text, containing 5877 ślokas, prepared on the basis of 20 MSS. Sanskrit text, critical apparatus, the variations of all the collated MSS, 4 Appendices and Index of ślokas. Rs. 250
2. *Vāmana Purāṇa*—Text with English Translation 1968. pp. L, 543, 71, 97. Ed. by A. S. Gupta Transl. by S. M. Mukhopadhyaya, A. B. Bhattacharya, N. C. Nath, V. K. Verma. Introduction, Sanskrit text, English translation, 5 Appendices and Index of ślokas. Rs. 200
3. *Vāmana Purāṇa*—Text with Hindi Translation, 1968 pp. XL, 465, 58,97. Ed. by A. S. Gupta. Transl. by Gopal Chandra, S. N. Singh, G. S. Rai. Introduction, Sanskrit text, Hindi translation, 5 Appendices and Index of ślokas. Rs. 100
4. *Kūrma Purāṇa*—Crit. Ed. by A. S. Gupta, 1971, pp. IV, LXXI, 841, 99. Critical text containing 5687 ślokas, prepared on the basis of 21 MSS. Sanskrit text with critical apparatus, variations of all the collated MSS, 3 Appendices, Critical Notes and Index of ślokas. Rs. 250
5. *Kūrma Purāṇa*—Text with English translation, 1972. pp. 2, XLI, V, 557, 58, 29. Ed. by A. S. Gupta. Transl. by A. B. Bhattacharya, S. Mukherji, V. K. Varma, G. S. Rai. Sanskrit Text, English translation, 2 Appendices, the 1008 edithets of Pārvati, Index of ślokas. Rs. 200
6. *Kūrma Purāṇa*—Text with Hindi Translation and Appendices. Rs. 100
7. *Varāha Purāṇa*—Crit. ed. by A. S. Gupta. 1981—in 2 parts, part I containing Foreword, Introduction and chapters 1-143; part II containing chapters 144-215 and Appendices. pp. XCVI, 1359, 168. Critical text of 9471 ślokas and ten chapters in prose, prepared on the basis of 19 MSS. Sanskrit text, Critical Apparatus, Variations from all the consulted MSS 2 Appendices and Index of ślokas.
[Ordinary edition—Rs. 265/-; Deluxe edition— Rs. 1000

8. *Varāha Purāṇa*—Text with English Translation 1981. Ed. by A. S. Gupta. Transl. by A. B Bhattacharya. pp. 6, III, 38, 989, 71, 168. Introduction, Sanskrit text with English Translation, Two Appendices and Indax of ślokas.
Ordinary edition—Rs. 220/; Deluxe edition— Rs 700
9. Varāha Purāṇa (Text only) Price Rs. 100
10. *Varāha Purāṇa*—Hindi Translation Rs. 240
11. *Devīmāhātmya*—Text with English Translation and annotations by V. S. Agrawala.
12. *Svargakhaṇḍa of the Padma Purāṇa*—Crit. Edited by A. Chatterjee Shastri, 1972, pp. XVIII, 60, 393, Introduction, Sanskrit text critically edited on the basis of 7 MSS, Index of words, Index of ślokas, Bibliography. Rs. 40
13. *Rāmacarita-Mānasa,*—Crit. ed. by Acharya Vishvanath Prasad Mishra, prepared on the basis of 24 MSS. 1962. pp. 32, 576. Introduction, Text, Critical apparatus, 4 Appendices. Rs. 15

Studies

1. Matsya Purāṇa—A Study. By Dr. V. S. Agrawala Rs. 40
2. Garuḍa Purāṇa—A Study. By Dr. N. Gangadharan Rs. 40
3. Nārada Purāṇa—A Study. By Dr. K. Damodaran Nambiar Rs. 75
4. Niti-Section of Purāṇārthasaṁgraha. By Dr. V. Raghavan Rs. 2
5. Vyāsa-Praśasti [व्यासप्रशस्तिः]. Compiled and edited By Dr. V. Raghavan Rs. 1
6. Greater Rāmāyaṇa. By Dr. V. Raghavan Rs. 30
7. Viṣṇupurāṇa Viṣayānukramaṇī [विष्णुपुराणविषयानुक्रमणी] By Pt. Madhvacharya Adya Rs. 5
8. Bṛhaspati-Saṁhitā of the Garuḍa Purāṇa. By Dr. L. Sternbach Rs. 10
9. Mānavadharmaśāstra [I-III] and Bhaviṣya Purāṇa By Dr. L. Sternbach Rs. 20

Journal

Purāṇa—Half Yearly Research Journal—dealing with the various aspects of Purāṇas, [Some back volumes are still available]

Annual Subscription— Inland Rs. 50, Foreign £ 5

The books can be had of the General Secretary, All-India Kashiraj Trust, Fort, Ramnagar, Varanasi.